

2025-03-19

Utbildningsdepartementet

Yttrande gällande remiss av betänkandet Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning (SOU 2024:81)

Sammanfattning

Linnéuniversitetet ställer sig bakom betänkandet om en reformerad lärarutbildning men vill lyfta en reservation gällande de konsekvenser en höjning av förkunskapskraven kan få för lärosätena med ett potentiellt minskat studentantal.

Utan höjda ersättningsnivåer riskerar en reformerad lärarutbildning att leda till en försvagning av såväl undervisningskompetens som forskning med relevans för lärarutbildningens genomförande.

För att genomföra betänkandets förslag krävs utökade resurser, där lärosätenas takbelopp bibehålls samt att högre ersättningsnivåer införs för ämnesstudier inom HTJS- och NTF-områdena¹.

Linnéuniversitetet vill starkt förorda att lärarutbildningen även efter 2028 har nationella mål om antalet examina. Detta utifrån läraryrkets samhällsberedande funktion och lärosätenas fortsatta prioritering av lärarutbildning.

Linnéuniversitetet bedömer att delar av utredningens detaljstyrda förslag inte är förenliga med lärosätenas institutionella autonomi. Lärosätena besitter kompetens och forskningsöverbyggnad för att bedriva utbildning på vetenskaplig grund, utan att detta kräver detaljstyrning.

Bättre förberedda och mer motiverade studenter

Linnéuniversitetet ställer sig bakom förslaget om betygskrav på C respektive D för antagning till lärarprogrammen, förutsatt att det åtföljs av höjda ersättningsnivåer. Det är dock problematiskt att lärarutbildningen skulle omfattas av ett antagningssystem som skiljer sig från övriga universitetsutbildningar. Ett högre betygskrav kan på sikt bidra till att höja utbildningens status och förbättra genomströmningen, även om bristande förkunskaper inte är den enda orsaken till avhopp. Linnéuniversitetet ifrågasätter dock hur förslaget långsiktigt ska leda till ett ökat studentunderlag samt om betyget C i svenska som andraspråk 3 är jämförbart med betyget C i svenska 3.

Om betygskravet införs är det å ena sidan önskvärt att samma förkunskapskrav gäller för samtliga lärarutbildningar, å andra sidan framstår argumentet för att tillfälligt avvakta med högre förkunskapskrav för lärarutbildningarna mot förskola

¹ Humaniora, samhällsvetenskap, juridik och teologi samt Naturvetenskap, teknik och farmakologi.

(högre än D i svenska) och fritidshem (som undantas från högre krav i svenska) som rimligt – under förutsättning att det finns möjlighet att erbjuda behörighetsgivande kurser vid aktuella lärosäten.

Förslaget att införa olika förkunskapskrav kan dock innebära att skillnader i status mellan lärarkategorier uppstår samt lägre förväntningar på studenter med lägre förkunskapskrav.

Höjda antagningskrav leder inte per automatik till ökad motivation eller minskad avhoppsfrekvens, eftersom studieavbrott kan bero på flera faktorer utöver otillräckliga förkunskaper. Många studenter utvecklar goda kunskaper i svenska under utbildningen, även om de inte hade betyget C från gymnasiet. Att dessa studenter framöver riskerar att utestängas kan minska tillgången till kompetenta lärare. Dessutom är språklig förmåga inte alltid det primära behörighetskravet i alla ämnen. Inom exempelvis ämnet idrott och hälsa i ämneslärarprogrammet är kommunikativa och sociala färdigheter ofta mer avgörande än avancerade språkfärdigheter.

Läraryrket påverkas i hög grad av hur det framtida yrket framställs för presumtiva studenter. För att öka antalet sökande föreslås Skolverket och UHR få ett informationsuppdrag. Eftersom de föreslagna förändringarna bygger på politiska beslut, vill Linnéuniversitetet understryka politikens ansvar att genom en positiv diskurs stärka läraryrkets status och attraktivitet. En översyn av lärares administrativa börda och förbättrade arbetsvillkor för forskollärare och lärare är avgörande faktorer för att långsiktigt säkerställa rekrytering till yrket.

Linnéuniversitetet utgår från att betygskravet endast gäller programutbildningar och inte motsvarande utbildningar som ges som fristående kurser.

Alternativa vägar till en lärarexamen

Linnéuniversitetet ställer sig bakom förslagets betoning på vikten av alternativa vägar till en lärarexamen, både för vägar in i, genom och ut ur läraryrket. För att säkerställa breddad rekrytering och tillgänglighet behövs såväl traditionella campusprogram som fristående och flexibla utbildningsvägar.

Fristående kurser är en nödvändig förutsättning för Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) 60/75/90 hp. Därför är det avgörande att statsbudgeten fortsatt säkerställer anslag till dessa utbildningar. Det är samtidigt viktigt att läraryrket via alternativa vägar upprätthåller samma kvalitetsnivå som den reguljära läraryrket. Särskilt bör de ämnesdidaktiska studierna ges tillräcklig omfattning i alternativt utformade utbildningar för att säkerställa en likvärdig examen.

KPU möjliggör en ämneslärarexamen med endast ett undervisningsämne, vilket har lett till att vissa ämneslärarstudenter väljer att hoppa av sin utbildning efter att ha slutfört ämnesstudierna i sitt första ämne och i stället söker till KPU. Eftersom KPU är betydligt kortare än den reguljära ämneslärarutbildningen och saknar styrda ämneskombinationer, kan studenter även kombinera ämnen som inte är tillåtna inom

den vanliga ämneslärarutbildningen. Detta gör KPU till en attraktiv alternativ väg för ämneslärarstudenter. Linnéuniversitetet konstaterar att detta system medför ett ökat behov av administrativa resurser inom antagningsprocessen, tillgodoräkningen, studievägledning och utbildningsadministration, då antagning sker två gånger i stället för en. Dessutom krävs insatser för att säkerställa att studenter som byter program fullgör alla krav för examen. Möjligheten för ämneslärarstudenter att ”spårbyta” till KPU påverkar genomströmningen inom ämneslärarutbildningarna negativt, trots att studenterna i slutändan ändå erhåller en ämneslärarexamen.

Försöksverksamheten med kort KPU (60/75 hp) bör utvärderas innan ett eventuellt beslut om förlängning fattas, för att säkerställa kvalitet och undvika att eventuella kvalitetsproblem permanentas. Linnéuniversitetet ställer sig även frågande till att KPU för forskarutbildade inte föreslås förlängas. Denna målgrupp borde vara särskilt relevant i en tid då fler disputerade lektorer, docenter och professorer kan förväntas byta från universitetsundervisning till en karriär som ämneslärare för årskurs 7–9 eller gymnasiet. Antalet undervisningsämnen inom KPU borde utökas, anpassat efter både kortsiktiga och långsiktiga behov utifrån den förväntade lärarbristen.

Möjligheten att erbjuda behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning för personer som saknar särskild behörighet i svenska eller svenska som andraspråk välkomnas. Denna utbildning bör förbereda studenterna för lärarutbildning, drivas av lärosäten och vara nationellt likriktad samt målgruppsanpassad.

Ökat behov av samverkan

Linnéuniversitetet ser positivt på en ökad samverkan mellan lärosäten, då detta kan bidra till att behålla och höja kvaliteten på lärarutbildningarna. Ett förtydligande önskas kring begreppet ”småämnen”, samt vilka förutsättningar som kommer att gälla för samordningen av dessa. För att uppnå den samverkan som betänkandet föreslår är ekonomisk ersättning, likt den som föreslås i betänkandet, en nödvändig förutsättning. Genom samarbete kan spetskompetens inom specifika områden stärkas, samtidigt som kompetens från andra lärosäten kan bredda det egna utbildningsutbudet. Detta är särskilt relevant för inriktningarna fritidshem och årskurs 4–6, där studenterna skulle gynnas av fler valbara kurser. Ett annat exempel är en effektivare samordning av VFU-besök, särskilt för studenter som kommer från olika delar av landet. Samtidigt finns en risk att ökad samverkan leder till ökad administration och därmed högre kostnader. Att etablera fungerande rutiner och gemensamma arbetssätt mellan olika lärosäten tar tid och kräver resurser. En förutsättning för fungerande samordning är att lärar- och förskollärarutbildningarna utformas mer enhetligt på nationell nivå, så att programmen strukturerats motsvarar varandra. Detta skulle både underlätta samverkan mellan lärosäten och göra det enklare för studenter att byta lärosäte under utbildningen.

Linnéuniversitetet ser positivt på de förtydligade skrivningarna om samverkan mellan akademi och skola. Här finns möjligheter att vidareutveckla det befintliga övningsskolesystemet och att stärka kompetensväxling, där skickliga lärare från fältet integreras i lärarutbildningen. Det saknas dock argument för hur skolans huvudmän ska motiveras att engagera sig mer i en utökad samverkan med lärosäten.

Utredningen bör därför inkludera formuleringar om vilka krav som bör ställas på huvudmännen samt vilka medel som kan tillföras för att möjliggöra en mer hållbar och långsiktig samverkan. Kombinationstjänster, där lärare både undervisar i skolan och deltar i lärarutbildningen, kräver anställningsformer som inte missgynnar individen. Samtidigt finns en risk att utökad medverkan av verksamma lärare i lärarutbildningen leder till en ökad betoning på metodik utan tydlig vetenskaplig grund. För att säkerställa att metodiken som förmedlas är evidensbaserad och förankrad i kognitionsvetenskap behöver de verksamma lärarna ha en tydlig metodisk skicklighet. Lärarutbildningen behöver både utbildare med vetenskaplig expertis och utbildare med metodisk yrkesskicklighet, och en balans mellan dessa kompetenser är avgörande. De senaste årens satsningar på praktiktäta forskning är ett effektivt sätt att sammanföra dessa olika kompetensområden i en sammanhållen lärarutbildning. ULF (Utbildning, Lärande, Forskning) är en viktig plattform för att ytterligare stärka kopplingen mellan praktik och forskning.

Linnéuniversitetet har tidigare valt att avsluta lärarutbildning via lärcentra. Dagens digitala möjligheter möjliggör flexibla och målgruppsanpassade utbildningsformer som kan attrahera en bredare studentgrupp, utan att vara beroende av specifika lärcenterorter. Erfarenheter visar att lärcenterverksamhet är resurskrävande i förhållande till antalet studenter som efterfrågar denna studieform. Linnéuniversitetet avser dock att utreda frågan om lärcenter på nytt, med målet att identifiera former som både är attraktiva för studenter och resurseffektiva för lärosätet.

Uppdraget avseende "lärarförsörjning" bör omformuleras, eller överlåtas åt SCB. Lärosätena har inte förutsättningar att följa upp lärarförsörjningen. Det varje lärosäte kan göra är att återrapportera inom vilka program eller undervisningsämnen lärarstudenter antagits och examinerats, samt vilka samarbeten som genomförts med andra lärosäten eller kommunala aktörer.

Utveckla innehållet i lärarutbildningarna

Linnéuniversitetet instämmer i att lärarutbildningarnas omfattning inte bör utökas, utan att fokus i stället bör ligga på att utveckla innehållet. En ökad betoning på ämnesstudier och ämnesdidaktik, med en motsvarande minskning av UVK, ses som en rimlig förändring. Intern forskning, uppföljning och programvärderingar stödjer betänkandets förslag om att utveckla UVK-kursernas innehåll.

Lärosätena bör även fortsättningsvis avgöra hur lärarutbildningarnas innehåll utformas med hänsyn till ämne, profession och studenternas behov. Detta gäller även betänkandets förslag om kompetensutveckling, där Linnéuniversitetet anser att beslut om personalens fortbildning ska ligga hos respektive lärosäte.

Linnéuniversitetet ställer sig positiv till att läs- och skrivinlärning samt språkutvecklande arbetssätt får en tydligare plats i utbildningen, samt att svenskämnet i skolan ges mer utrymme, då språk är en förutsättning för lärande i alla ämnen. Förskolan och fritidshemmet som språkliga arenor behöver också betonas, och samtliga lärarutbildningar bör inkludera studier i andraspråksutveckling och undervisning i flerspråkiga klassrum.

Det är positivt att lärarutbildningen görs mer praktiktäna, samt att den vetenskapliga grunden stärks genom praktiktäna forskning, vilket är relevant för både skolverksamhet och akademi.

Linnéuniversitetet välkomnar förstärkningen av ämnesstudier och ämnesdidaktik, inklusive förslaget att delar av nuvarande UVK-innehåll, såsom betyg, bedömning och förberedelser för självständigt arbete, flyttas till ämneskurser.

Linnéuniversitetet stödjer förslaget att yrkesdidaktik ska vila på evidensbaserade undervisningsmetoder. Dock förefaller de metoder som utredningen föreslår ha begränsningar inom yrkesdidaktiken. Från och med hösten 2025 kommer det att finnas 300–400 yrkesämnen i gymnasieskolan, vilket innebär ett omfattande behov av yrkesdidaktisk forskning för att skapa en evidensbas som kan omfatta hela området. Ett tydligare fokus på yrkesdidaktik i lärarutbildningen kräver fler undervisningsnära övningar, där mångfalden av yrkesämnen utgör en central förutsättning. Det är avgörande att yrkesdidaktiska frågor hanteras konkret och ämnesspecifikt, snarare än att enbart behandlas på en generell nivå. Linnéuniversitetet är därför positivt till förslaget att fler yrkeslärare deltar i utbildningens högskoleförlagda delar.

Linnéuniversitetet välkomnar också skrivningarna om grundlärarprogrammets inriktning mot fritidshem, där den fritidspedagogiska kärnan värnas. Det är viktigt att innehållet i utbildningen inte ytterligare skolifieras, utan att fritidshemmets särart och pedagogiska egenvärde betonas. Vidare förordar Linnéuniversitetet att förskolan betraktas som en undervisningsverksamhet, snarare än enbart pedagogisk verksamhet. Förskolan är det första steget i utbildningssystemet och kräver därför en gedigen professionsbas hos förskollärarna. Lärosätena bör själva bedöma hur den tidiga kontakten med förskolan och skolan ska utformas då såväl verksamhetsförlagd utbildning som andra typer av verksamhetsnära inslag kan komma i fråga tidigt i utbildningen.

Skrivningarna om vetenskaplig evidens behöver förtydligas och kompletteras med hänsyn till lärarprofessionens sammansatta kunskapsbas. Det är inte rimligt att lärarutbildningen enbart vilar på en begränsad del av den forskning och kunskap som finns om undervisning och lärande, särskilt med tanke på ämnesdidaktisk forskning. För att omsätta evidensbaserad forskning i klassrumspraktiken krävs en medvetenhet om de utmaningar som uppstår vid överföring av forskningsresultat till specifika och komplexa undervisningskontexter. I förslagen under 17.3 används begreppet ”evidensbaserad vetenskaplig grund”, vilket är en tautologi. I stället bör mer precisa formuleringar användas, exempelvis:

- ”Evidens”
- ”Forskning som kan utgöra underlag för evidensbedömningar”
- ”Evidensbaserade undervisningsmetoder”
- ”Evidensbaserad praktik”

Begreppsvalet bör anpassas utifrån vad som faktiskt avses i respektive sammanhang.

Ökat fokus på kognitionsvetenskap

Linnéuniversitetet är positivt till att kognitionsvetenskap ges större utrymme i lärarutbildningarna, då det kan bidra till en fördjupad förståelse av barns och elevers lärande. Samtliga perspektiv på lärande och undervisning inom den utbildningsvetenskapliga kärnan, inklusive kognitionsvetenskap, bör belysa konkreta aspekter och principer för planering, genomförande, utvärdering och utveckling av undervisning. Betänkandet ger kognitionsvetenskapen stort utrymme och placerar den jämsides med ämnesdidaktik – men ska dessa ha lika vikt? I stället för att positionera kognitionsvetenskapen som ett parallellt område bör det tydliggöras hur den kan integreras i och stärka ämnesdidaktiken. Lärosätena bör, liksom för övrigt innehåll, fortsatt ha autonomi att avgöra hur kognitionsvetenskapliga perspektiv tillämpas med hänsyn till ämne, profession och studenternas behov.

Ökat fokus på undervisning om läs- och skrivutveckling

Linnéuniversitetet stödjer ett ökat fokus på undervisning om läs- och skrivutveckling. Det är positivt att denna del av lärarutbildningen stärks för förskollärare, grundlärare i F-3, 4–6 samt fritidshem, vilket ger blivande lärare bättre förutsättningar att stödja elevers språkutveckling. Läsning och skrivande är också avgörande i högre åldrar, där elever behöver utveckla mer avancerade läsförmågor, såsom att anpassa sin läsning efter olika syften. Även om betänkandet föreslår en utökad satsning på läsning, saknas en betoning på skönlitteraturens betydelse och dess koppling till skrivundervisning. Det räcker inte att blivande lärare får litteraturlistor – de behöver också didaktiska kunskaper för att undervisa med utgångspunkt i skönlitteratur och stödja elevernas läs- och skrivutveckling på olika stadier.

Uppdaterade examensmål

Linnéuniversitetet stödjer en minskning av antalet examensmål med ett tydligare fokus på kärnverksamheten. När det gäller förstärkningen av ämnes- och ämnesdidaktiska kunskaper ställer sig Linnéuniversitetet bakom förslagen. Trots att de föreslagna examensmålen är färre, är de inte mindre omfattande sett till innehåll. Det finns en risk att de förändringar som krävs för att omfördela innehåll inom UVK blir svåra för lärosätena att genomföra. En minskning av UVK måste därför innebära en faktisk anpassning och reducering av innehåll, snarare än enbart en komprimering. Det nedtonade demokratiuppdraget, där examensmålen om mänskliga rättigheter, demokratiska värderingar, diskriminering, jämställdhet och jämlikhet har tagits bort, är inte förenligt med svenska lagar.

Kvalitetsförstärkningar för lärarutbildningarna

Linnéuniversitetet vill betona vikten av att den förväntade minskningen av antalet lärarstudenter, till följd av höjda antagningskrav, kompenseras med en höjd ersättningsnivå; i enlighet med utredningens förslag. En ökad ersättningsnivå är avgörande för att säkerställa såväl bredd som spetskompetens inom lärarutbildningen och bibehålla den långsiktigt uppbyggda kompetensen vid lärosätena. En risk som Linnéuniversitetet ser är att de föreslagna höjda ersättningsnivåerna i sin helhet är kopplade till produktion. Det hade varit önskvärt

med förstärkningar som inte enbart är beroende av produktionsmått (hst/hpr-avräkning).

Om studentantalet minskar utan motsvarande ökning i genomströmning, riskerar höjda ersättningsnivåer att få begränsad eller till och med negativ effekt, vilket medför risk att kvaliteten i lärarutbildningen försämras, vilket strider mot utredningens intentioner.

Övrigt

Beslutet om förändringarna i lärarutbildningarna bör samordnas med införandet av tioårig grundskola. Betänkandet föreslår att de nya utbildningarna startar höstterminen 2027, men eftersom en tioårig grundskola innebär förändringar i lärarutbildningen, måste nya behörigheter och benämningar tydliggöras i tid för att kunna implementeras i samband med den reviderade förordningen för lärarutbildningarna. Beslutet bör även samordnas med förslaget på tiogradig, sifferbaserad betygsskala i grund- och gymnasieskolan som föreslås implementeras 2027 (SOU 2025:18) och implementeras för lärarutbildningarna 2030.

I betänkandet anges att regeringen behöver fatta beslut senast vid årsskiftet 2025/2026 för att förändringarna ska träda i kraft inför höstterminen 2027. Ett så sent beslut skulle innebära en forcerad process, vilket riskerar att påverka genomförandet negativt. För att säkerställa att utbildnings- och kursplaner kan utformas med hög kvalitet och anpassas till det nya innehållet, är ett snabbt beslut avgörande.

I detta ärende har prorektor Niklas Ammert beslutat. Marcus Svensson, universitetsledningens kansli och Ulrica Åleheim, lärarutbildningskansliet vid Linnéuniversitetet har varit föredragande.